

УДК: 598.252.1

С.В. Вовк, В. В. Чупра

ГНІЗДУВАННЯ *ANAS STREPERA L.* НА ТЕРИТОРІЇ МІСТА ЗОЛОТЕ (ЛУГАНСЬКА ОБЛАСТЬ)

Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

До недавнього часу сіра качка була фоновим численним видом у великих та відкритих водоймах та найважливішим об'єктом полювання [1]. Сучасна ж чисельність виду *Anas strepera L.* (сіра качка) в Україні коливається в межах 650-1400 пар [3]. Різде скорочення відбулось на островах Чорноморського заповідника, по берегах більшості лиманів Азово-Чорноморського узбережжя, а також на Поліссі [1]. Зменшення розмірів гніздової популяції, навіть на територіях природних заповідників та національних парків (Чорноморський, Дунайський, Шацький національний природний парк), пов'язано зі значним погіршенням стану гніздових біотопів та впливом хижаків, тому вид було включено до Червоної книги України (1994, 2009) (статус – рідкісний), Боннської (Додаток II) та Бернської (Додаток III) конвенцій [2]. В Україні цей вид охороняється на природно-заповідних територіях (Чорноморський та Дунайський біосферні заповідники, Шацький національний природний парк) [3].

На території України *Anas strepera L.* є гніздовим птахом, прольотним та зимуючим. Цей вид є численним у гніздуванні на великих та відкритих водоймах Волинської області, в Поліссі поступається за чисельністю *Anas platyrhynchos*, а на Закарпатті, на більшій частині Чернігівської області, у Київській області (окрім пойми Дніпра) його не фіксували. В 20-х роках на Полтавщині *Anas strepera L.* була однаковою за чисельністю з *Anas platyrhynchos*, а тепер є рідкісною. У 50-х роках минулого століття сіра качка була чисельною між заплавами Запоріжжя та Нікополя [1].

Основними причинами зниження чисельності сірої качки є різке зростання полювання, зменшення розмірів гніздової популяції, навіть на територіях природних заповідників та національних парків (Чорноморський, Дунайський, Шацький національний природний парк), значне погіршення стану гніздових біотопів та вплив хижаків [3].

На сьогодні в науковій літературі даних про розповсюдження цього виду на території Луганської дуже мало, тому метою нашої роботи було вивчення біології гніздування *Anas strepera L.* на річці Комишуваха у межах міста Золоте Луганської області. Відповідно до мети були поставлені наступні завдання: визначити основні причини руйнування гнізд сірої качки; визначити середню кількість пташенят у виводку; визначити розподіл гнізд за типом мікростацій.

Для реалізації поставлених задач використовувалися загальноприйняті методики орнітологічних досліджень. Було вивчено 19 гнізд, повних кладок, та аналізувалися дані наукових джерел.

Золоте є промисловим містом у Луганській області, на території якого є шахта; через місто протікає річка Комишуваха, також є багато штучних ставків та озер. Місто оточене лісосмугами, що представлені в основному листяними породами дерев (дуб, акація, береза, клен). У результаті проведених спостережень встановлено, що на місця гніздування сіра качка прилітає в кінці квітня-середині травня. Масовий приліт не був виражений. Характерним для цього виду є те, що в популяції переважають самці, тому найчастіше спостерігали тимчасові групи із однієї самки та кількома самцями, а тому частими були конфлікти між самцями, які закінчувалися бійками. Розбивка на пари в цього виду відбувається ще у зимовий період, тому лише невелика частина птахів створює пари навесні [5]. Шлюбні ігри та спарювання проходили на воді; коли є конкурент, то

бійки відбувалися на воді та у повітрі. У повітряних боях самці падали набік із розкритими крилами, і тим самим штовхали конкурента. Для влаштування гнізда самка шукала добре захищені місця: густі кущі бур'яну, злаків, полину тощо (табл. 1).

Таблиця 1

Розподіл гнізд *Anas strepera L.* за мікростаціями

Тип мікростації	Гнізда	
	Кількість	% від загальної кількості
Зарості сухого комишу по берегу річки	6	31,4
Густі зарості осоки по березі річки	4	21
Зарості полині біля річки	8	42
Сухі зарості верби та комишу	1	5,6

Самки починали будівництво гнізд у квітні; самець участі у цьому процесі не брав. Спочатку вона рила лапами ямку глибиною 80-150 мм, потім вимашувала травною, яку збирала біля гнізда. Якщо місце було сирим, то дно ямки вистилала травною, шар якої досягав 6 см. Над гніздом робився настил із притягнутої папороті чи сухого листя, до гнізда під навісними стеблами влаштовувався підхід завдовжки 2-4 м.

Розміри гнізд були різними й залежали від матеріалу, з якого вони збудовані, наприклад, у заростях сухого комишу нами були знайдені гнізда діаметром 22-25 см, діаметр лотка складав 17-19 см, глибина – 9-11 см, а висота – 2-5 см.

На підставі вивчення 19 гнізд було встановлено, що максимальна кладка в *Anas strepera L.* складала 10 яєць, а середня – 9 яєць (табл. 2).

Таблиця 2

Кількість яєць у кладках *Anas strepera L.*

№ гнізда	Кількість яєць, шт.	Усього яєць, шт.	Середня кількість яєць у кладці, шт.
1	7	171	9
2	9		
3	7		
4	9		
5	9		
6	10		
7	9		
8	7		
9	8		
10	9		
11	9		
12	10		
13	8		
14	9		
15	9		
16	9		
17	8		
18	7		
19	9		

Звичайно, що виживали не всі кладки яєць, загибель на різних стадіях становила 19,14 %. Основною причиною загибелі кладок було розорення гнізд лисицею, бродячими собаками, воронами, сороками, коровами та іншою свійською худобою (табл. 3).

Таблиця 3

Чинники, що руйнували гнізда *Anas strepera L.*

Руйнуючі чинники / кількість загиблих яєць, шт.				Усього загиблих яєць, шт.
Лисиця	Бродячі собаки	Ворони / Сороки	Сільський скот	
15	7	9	2	33

Вилуплення каченят спостерігали в кінці травня. Доки каченята не обсохли, вони заривалися у гніздо, а виходили з нього на другий день. Середній розмір виводку складав 9 каченят. Перші тижні виводок тримався в заростях і виходив із них на незначний час лише для переходів. Дорослими каченята стають лише на 55 добу, найбільш ранні виводки починають літати на початку липня. Молоді особини спочатку живляться комахами [3].

На підставі проведених спостережень можна стверджувати, що основними руйнівниками гнізд сірої качки у досліджуваному районі є крупні птахи (сороки, ворони), хижі ссавці (лисиці, бродячі собаки), свійська худоба. Основним типом мікростацій, де воліє влаштовувати гнізда сіра качка, є зарості полину та комишу. Максимальна кладка *Anas strepera L.* складає 10 яєць, а середня – 9 яєць, при вилупленні середній розмір виводку складав 9 каченят.

Література

1. Фауна України. В 40 т. – Т. 5. Птицы, Вып. 3. Гусеобразные / Лысенко В. И. Отв. ред. Воинственский М. А. АН УССР. Ин-т зоологии им. М. М. Шмальгаузена. – К. : Наук. думка, 1991. – 206 с. **2.** Червона книга України. Тваринний світ / Під ред. М. М. Щербака. – К. : Укр. енциклопедія, 1994. – 464 с. **3.** <http://aura-21.com/obrazovanie-gnezdox-par-u-seroj-utki.html>. **4.** Иванов А. И., Штегман Б. К. Краткий определитель птиц СССР / А. И. Иванов, Б. К. Штегман. – Л. : Наука, 1978. – 560 с. **5.** <http://bird-ukraine.pp.ua/index.php/svit-ptakhiv-ukrainy/ptakhy-bolit-vodoim/299-anas-strepera>.

Вовк С. В., Чупра В. В.

Гніздування *Anas strepera L.* на території міста Золоте (Луганська область).

Розмноження Сірої качки (*Anas strepera L.*) у досліджуваному районі залежало від весняних умов, рівня водойм на місцях гніздування. Найбільше кладок знайдено біля річки в рослинних заростях, які за умовами були найсприятливішими для гніздування.

Ключові слова: *Anas strepera L.*, кладка, мікростація, гніздування.

Вовк С. В., Чупра В. В.

Чупра Гнездования *Anas strepera L.* на территории города Золотое (Луганская область).

Размножение Серой утки (*Anas strepera L.*) в исследуемом районе зависело от весенних условий, уровня водоемов на гнездовых территориях. Наибольшее количество

кладок было найдено у реки в растительных зарослях, являющихся благоприятными для гнездования.

Ключевые слова: *Anas strepera* L., кладка, микростация, гнездование.

Vovk S. V., Chupra V. V.

Nesting of *Anas strepera* L. on the territory of the town of Zolotoe (Luhansk region).

The grey ducks (*Anas strepera* L.) breeding in the studing area was depended on spring conditions, the level of water in the nesting areas. The greatest number of egg laying was found near the river in plant thickets, which are favorable for breeding.

Key words: *Anas strepera* L., egg-laying, microstate, nesting.